

Кулеша Наталія,

*аспірант кафедри психолого-педагогічних дисциплін,
факультет політико-інформаційного менеджменту,
Національний університет «Острозька академія»
(м. Острог)*

ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-СИРИТ

Стаття присвячена дослідженню проблеми внутрішніх та зовнішніх детермінантів адаптації до навчання студентів-сирит, проаналізовано сучасний стан даного питання, розкрито питання психологічної адаптації.

Ключові слова: психологічна адаптація, зовнішні та внутрішні детермінанти, студенти-сироти.

Статья посвящена исследованию проблемы внутренних и внешних детерминантов адаптации к обучению студентов-сирот, проанализировано современное состояние данного вопроса, раскрыты вопросы психологической адаптации.

Ключевые слова: психологическая адаптация, внешние и внутренние детерминанты, студенты-сироты.

This article is devoted to the problem of internal and external determinants of adaptation to training students, orphans, analyzed the current state of this issue solved questions of psychological adaptation.

Keywords: psychological adjustment, external and internal determinants, students-orphans.

Адаптація у широкому розумінні розглядається як цілісний комплекс реакцій живих систем, що мають активний цілеспрямований характер, які сприяють не тільки підтримці динамічної рівноваги в даних умовах середовища, але й забезпечують можливість еволюції при їхній зміні.

У розвиток сучасної природно-наукової теорії адаптації в психології, педагогіці, фізіології та медицині великий внесок зробили вітчизняні та закордонні вчені (П.К.Анохін, Р.М.Баєвський, О.М.Белов,

Ф.Б.Березін, М.М.Василевський, М.Е.Зеленова, Е.О.Лазебна, Ф.З.Меєрсон, Р.Сельє, В.П.Скарбников, О.Д.Слонім) [2.с.10].

Найбільш повне і точне визначення соціально-психологічної адаптованості дав А.А. Налчаджян – це такий стан взаємостосунків особистості і групи, коли особистість без тривалих зовнішніх і внутрішніх конфліктів продуктивно виконує свою провідну діяльність, задовольняє свої основні соціогенні потреби, в повній мірі іде назустріч тим рольовим очікуванням, які перед'являє до неї еталонна група, переживає стан самоствердження і вільного вираження своїх творчих здібностей. Відповідно до цього, адаптація – це той соціально-психологічний процес, який при сприятливому протіканні веде особистість до стану адаптованості [1.с.88].

Безумовно, адаптація людини є багаторівневим та поступовим процесом. З одного боку, вона визначається виробленням пристосувальних механізмів, починаючи від психічної реакції на нові умови функціонування, перебудови вже існуючих динамічних стереотипів та психічних процесів, і завершується формуванням нових пристосувальних реакцій і стереотипів. З іншого боку, адаптаційні процеси послідовно реалізуються в напрямку засвоєння окремих різновидів діяльності, необхідних для досягнення індивідуальної і соціальної мети. Відповідно, в процесі адаптованості людини відбувається перехід від кількісних змін (поглиблення знань, оволодіння засобами та прийомами реагування, зростання впевненості в своїх можливостях, формування позитивного ставлення до нових завдань і умов діяльності) до якісних змін особистості, що дозволяє людині ефективно реалізувати нові види діяльності.

Дослідження ефективності адаптації, а також пошук факторів, які визначають її успішність, займає значне місце в психологічній науковій літературі. Всю її сукупність можна умовно розбити на три групи: минулий досвід студента, що склався в результаті його попередньої діяльності; особливості прояву активності та індивідуально-психологічна характеристика особистості; особливості середовища, до якого необхідно пристосуватися людині. Таким чином, виділяють об'єктивні та суб'єктивні фактори. Об'єктивними факторами, що впливають на соціально-психологічну адаптацію слід вважати традиції, цінності та норми об'єданого навчально-виховного колективу, стиль керівництва колективом, систему взаємовідносин, рівень конфліктності, статус особистості тощо. Суб'єктивними факторами виступають рівень розвитку особистості та його особистісні характеристики (світогляд,

спрямованість, адаптабельність, конфліктність тощо), індивідуальний стиль спілкування, адаптивний досвід, почуття корисності для колективу, прагнення прийняти його цінності (Ф.Б. Березін, М.Г. Горліченко, І.К. Кряжева, С.І. Селіверстов, О.В. Іванова, В.С. Штифурак та ін.) [2. с. 6].

Важливим аспектом системи адаптації студентів-сиріт в умовах навчального закладу є визначення *детермінанти адаптації*. Здійснений теоретичний аналіз дозволив нам визначити як **внутрішні**, так і **зовнішні детермінанти** процесу та результату соціально-психологічної адаптації (Л.С. Виготський, А.Ф. Лазурський, В.І. Лебедев, А.В. Петровський).

Внутрішні детермінанти:

- розвинуті комунікативні здібності;
- усвідомлення потреби самоосвіти;
- висока мотивація розвитку духовності, соціальної, професійної компетентності та самоактуалізації загалом.

Зовнішні детермінанти:

- навички самостійності в навчальній і науковій сферах; реалізація завдань самоосвіти;
- пристосування до характеру, змісту, умов і організації навчального процесу [3 с.12].

Зі вступом до ВНЗ більша половина студентів-сиріт намагається усунути піклувальників (усіх рідних) від контакту із соціальними працівниками, особами, які відповідальні за виховну роботу у ВНЗ. Через це, інколи у студентів сиріт формується внутрішні детермінанти адаптації до навчання акцент на невдачах, провалах, породжує атмосферу страху, різних прикростей за помилки або привчає їх до неадекватного зниження очікувань. Надмірна суворість оточення часто спричиняє хронічну тривогу, комплекс меншовартості, а надмірна м'якість – уникнення відповідальності. Натомість повсякдення показує, що здебільшого до навчання у ВНЗ передує слабка підготовка названого контингенту абітурієнтів до переходу в доросле життя, наявні спадкові хвороби, юнацтво часто не адаптивоване, процес його соціалізації ускладнений [4 с.102].

Аналізуючи розвиток освітньої і трудової діяльності студентів-сиріт, виявлено зовнішні детермінанти адаптації до навчання недостатню здатність до планування, невміння передбачити проміжні результати власної праці. Іноді, якщо особі пропонується виконати доручення, вона не в змозі його завершити без допомоги. Зацікавле-

ність до навчання не виявляється у більшості з них, сприймається як нав'язана ззовні. Іноді оцінки за навчання не стимулюють більшість сиріт до отримання нових знань, умінь, навичок, досвіду [5.с.9].

Отже, сучасний стан адаптації студентів-сиріт у ВНЗ є особливим, проблематичним, а тому заслуговує на детальне вивчення й осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Агаджян Н. А. Адаптация и резервы организма./ Н.А. Агаджанян. – М.: ФиС, 1983. – 175 с.

2. Алексеєва Т.В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Т.В. Алексеєва ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 20 с.: рис. – укр.

3. Гребенюк Т.М. Соціально-психологічна адаптація інвалідів з вадами зору до навчання у вищих навчальних закладах: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.08 / Т.М. Гребенюк ; Ін-т спец. педагогіки АПН України. – К., 2008. – 21 с. – укр.

4. Пірог Л.А. Взаємозв'язок між соціальним захистом і соціалізацією підлітків // Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи) за заг. Ред. канд. пед. Наук, доцент Васильєва В.В. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2003. – С. 36-41.

5. Прихожан А.М., Толстых Н.Н. Психология сиротства. / А. М. Прихожан А, Н. Н. Толстых. – 2-е изд. – СПб, 2005. – 400 с.